

УДК 364-78:141.7:316.61
DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.80-85

Капріцин Ігор Ілліч

доктор філософських наук, доцент
кафедра соціальної філософії та управління
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна
ikapritsyn@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6748-9523>

ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУР-РЕСУРСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація. Оптимізація культурно-рекреаційного потенціалу особи є актуальним напрямом соціальної роботи в умовах кризових суспільств. Метою публікації є розкриття потенціалу «Культур-ресурсної рекреації особистості» як форми психосоціальної допомоги клієнтам в галузі соціальної роботи. Методологія дослідження базується на діяльнісній, діалектичній, семіологічній та холістичній парадигмах в руслі символ-драматичного та гештальт підходів. Культур-ресурсна рекреація особистості в соціальній роботі знаходить своє місце в арсеналі психосоціальної методології, спеціалізуючи роль соціального працівника в організації соціально-культурних умов і супроводження культур-ресурсної рекреації, яка актуалізує архаїчний потенціал рекреації особистості, що відбувається завдяки гармонійному поєднанню природних, архаїчно-культурних, адаптованих до сучасності методів, які набувають особливої значущості в умовах обмежень часових та матеріальних ресурсів.

Ключові слова: культур-ресурсна рекреація особистості; потенціал; соціальна робота.

Вступ. Сучасний світ характеризується дихотомічними тенденціями, які виступають підґрунтями його розвитку, і, одночасно, джерелом суспільного напруження. Незбалансованість життєустрою отримує вираження у зростанні суспільної нестабільності, і, як наслідок, у вразливості особи, яка втрачає здатність до самовідновлення, соціальної функціональності, що актуалізує дослідження, розвиток та оптимізацію засобів гармонізації суспільної активності людини — носія певної культури. Культури в якій зберігається накопичений попередниками могутній рекреаційний потенціал, який складається з традиційних методів гармонізації особистості. Адаптовані до сьогодення, ці методи набувають особливу значущість в умовах обмежень часових та матеріальних ресурсів, зокрема, у підготовці професійних соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що в галузі соціальної роботи рекреаційний потенціал культури, етнічної культури зокрема, не є предметом ґрунтовного теоретичного дослідження та практичного використання. Але, в привабливому для нас аспекті культурна рекреація особистості розглядається в галузі туризму, маючи місце в його культурно-пізнавальних видах, які, виступають основою наукових досліджень культури, та способом залучення до неї. Рекреація, в сфері туризму, розглядається як діяльність людини з метою задоволення різних потреб у вільний час, представлена в різноманітності форм і в поліваріантності людської поведінки (Величко, 2013). Але зазначається, що в зв'язку з широтою даного явища, загально визначення терміна «культурний туризм» не існує (Харітон, 2017). Е. Мошняга (2008) виділяє «культурно-подієву», «культурно-етнографічну», «культурно-етнічну», «культурно-антропологічну» та «культурно-екологічну» форми туризму. Розробка концепції культурно-пізнавального туризму належить М. Драгічевіч-Шешич (2012), яка виділяючи історичні, географічні та художні подорожі, вважає їх мандрівками в історію та культуру. З рекреаційним туризмом пов'язаний термін «рекреаційна психотерапія», який позначає психологічні послуги в умовах рекреації (Токарев, 2003), проте, за описом увага потенціалу туристичного об'єкта в цьому підході майже не приділяється.

Отже, розуміння рекреаційного процесу в туризмі концентрується на реалізації принципів видовищності, подієвості, розважальності, інформативності. Рекреативність в туристичному процесі є вторинною, що виникає «в процесі» знайомства з пам'ятками. «Культурний туризм», є формою популяризації етно-культурних брендів, із можливим залученням туристів до участі в процесі відтворення елементів творчого процесу (Опішня, Петриківка), що визначає цю діяльність як демонстраційно-зацікавлюючу. При такій діяльності психокультурне «занурення» не є метою, можливий ефект психокультурного зв'язку, спеціалістами не супроводжується.

До «Культур-ресурсної рекреації особистості» (далі КРРО) певну близькість має «*релігійний туризм*». Подорожі до культових комплексів здійснюються в формах екскурсій, релігійних турів, паломництва (Величко, 2013). Релігійний туризм та КРРО поєднує «тематичність» та спрямованість туристів-рекреантів на духовний досвід, але й розділяє те, що КРРО не є розвагою чи паломництвом – вшануванням святих місць як долучення до Першообразу особистістю втіленого у різних релігіях. При КРРО відновлення особистості відбувається на позапрофесійній духовно-матеріальній, загальній чи етнічній культурній основі незалежно від її віросповідання.

Перш ніж вдаватися до визначення місця КРРО в галузі соціальної роботи, конкретизуємо зміст поняття «соціальна робота», загально визначене визначення якої у відповідній літературі відсутнє. Виділяють три взаємодійних предметних поля «соціальної роботи»: як міждисциплінарної наукової галузі; навчальної дисципліни та практичної професійної діяльності. «Соціальну роботу» визначають як вплив громадськості, професіоналів, індивідів на соціальне облаштування суспільства (Зверева & Поліщук, 2012). Залежно від предмету розгляду, «соціальну роботу» визначають і як діяльність із «задоволення соціально гарантованих та особистісних інтересів різних груп населення, створення умов, що сприяють відновленню чи покращенню здатності людей до соціального функціонування» (Холостова, 2001).

Як інструмент соціальної політики та впливу на суспільство розглядає «соціальну роботу» А. Капська (2001). В. Курбатов (2006) визначає соціальну роботу як «специфічну форму державного та не

державного впливу на людину з метою забезпечення культурного, соціального та матеріального рівня життя населення... Своїм корінням сягає глибини гуманістичних традицій людського буття, обумовлена біологічною, психічною, соціальною природою людини, сімейно-родинними відносинами». І.Мигович (2002) слушно зауважує, «соціальна робота» повинна стрижневими засадами мати поняття «соціальне» та «соціалізація».

За аналізом О.Безпалько, у більшості довідників «соціальна робота» представлена як цілеспрямована діяльність уповноважених державою органів, що спрямована на забезпечення належного соціального, культурного та матеріального рівня життя членів суспільства та надання допомоги різним категоріям людей. За думкою дослідниці увесь загал визначень вкладається у три категорії, *перша*, тлумачить її як інструмент реалізації державної соціальної політики; *друга*, як допомогу в кризових ситуаціях; *третья*, як надання соціальних послуг. Єднає ці розділи розуміння соціальної роботи як професійної діяльності, основними завданнями якої виступають: покращення самопочуття людини, вдосконалення умов її життя, гармонізації всієї системи людських відносин (Безпалько, 2004). Зважаючи на наведене, «соціальна робота» є системною, суспільно необхідною, державно спрямованою діяльністю державних та не державних агентів, яка виступає гарантією суспільної стабільності, попередженням асоціальної та корекцією проблем соціалізації.

Суспільна стабільність не може бути забезпечена лише соціально-політичною, соціально-психологічною та економіко-правовою сферами суспільства. На нашу думку, у наведеному вище узагальненні не отримала місце галузь, що виступає матеріальним та духовним підґрунтям соціальності, а саме — сфера *культури*. Культурний чинник поряд із матеріальним та соціальним розглядається нами як базовий фактор гармонізації суспільства. За матеріалами круглого столу «Запровадження програм підготовки докторів філософії з соціальної роботи» практика соціальної роботи орієнтована на: «соціальну роботу в системі соціалізації особистості; упровадження практики здоров'язбереження (Лютій, 2017).

На нашу думку, КРРО виступає напрямом гармонізації особистості що знаходиться як в стані кризи, так і перед екзистенційними викликами, потребами самопізнання та саморозвитку, є теорією та практикою соціальної допомоги в сфері соціалізації, здоров'язбереження та опосередковано іншим напрямом соціальної роботи.

Змістовно найближчою до Культур-ресурсно-рекреаційного напрямку в соціальній роботі представляється її *психосоціальна галузь*, яка загалом розглядається як засіб ресоціалізації особистості, або як засіб відновлення психосоціальної рівноваги, залучаючи «стратегії долаючої поведінки», які орієнтовані на фізичне і психічне здоров'я людини, задоволеність соціальними стосунками (Lazarus, 1984) та *резилієнс* як динамічний, безперервний процес адаптації людини в умовах кризових ситуацій, він сприяє виникненню нових сил та ресурсів відновлення в умовах нових ризиків (Silk, 2007; Гусак, 2017).

Психосоціальна допомога, на думку Л.Сафронової, розвивається на перетині двох галузей: практичної психології та теорії соціальної роботи. Предметом психосоціальної практики авторка бачить мотивування людини на подолання важкої життєвої ситуації, пошук особистісних і зовнішніх ресурсів. Метою психосоціальної роботи авторка бачить продуктивну соціалізацію особистості у не-

звичних умовах, особливого значення набуває побудова «допомогаючих відносин»: звернення до самовідчуття як основи міжособистісної взаємодії, спрямовувати особистість її до розвитку власних здібностей, та їх прояву у різних ситуаціях. Особистість розуміється як цілісність різноманіття взаємовідносин із світом (Сафронова, 2006). Разом із тим, цілісність особистості не має чіткого визначення, яке б формувало модель цілісної особистості.

Солідаризуючись із дослідницею в напрямі пошуку, зазначимо, розгляд людини у стані «розриву із середовищем» має ознаки мовного штампу. Закріплена ілюзія відгородженості людини від її середовища виступає джерелом системи екологічних, психічних, медичних та соціальних проблем. Між тим, критичний аналіз доводить, що людина без оточення існувати не може, одночасно виступаючи як архітектором власного середовища так і його продуктом. КРРО як мисленнєво-діяльнісна модель єдності людини та природи, історії, культури передбачає усвідомлену єдність особистісних ресурсів і ресурсів навколишнього середовища.

В ґрунтовній роботі Н. Кривоконь піддаються аналізу поширені теорії подолання особистістю кризових ситуацій, соціальна підтримка визначається важливим чинником успішності (Кривоконь, 2013), що включає три компоненти: ресурси підтримки людської спільноти (мережі), підтримуючу поведінку з боку інших людей, та цінування підтримки адресантом (Schwarzer, 1991).

Базовим ресурсом, здатним оптимізувати подолання життєвих негараздів ми вважаємо спадкоємну підтримку традиційної культури. Відчуття такої «позачасової» підтримки створює умови до самоотождентності та самовизначення; надає сенс життєвості, впевненості в собі, повертає людину від «самотності у натовпі» до культурного Кола її Роду, тисячолітніх традицій духовної культури народу, виступає основою здатності справлятися з проблемами на базі особистісної ресурсності, що витікає з культурних надбань народу, мудрості поколінь.

Психосоціальна робота, розглядається нами як галузь соціальної роботи, форма психологічної допомоги та соціальної підтримки, що орієнтована на вирішення життєвих проблем за рахунок актуалізації потенціалу людини, її соціальних зв'язків та відносин, переводячи їх на рівень свідомих, мотивованих, творчих, цілеспрямованих дій. Метою психосоціальної роботи є відновлення значущості та життєвої функціональності особистості. Предметом виступає керований психосоціальний вплив на клієнтів соціальних служб з метою оптимізації їх особистісної функціональності.

Міждисциплінарне положення феномену «КРРО», дозволяє сформулювати **мету** даної статті як розкриття потенціалу «КРРО» у якості форми психосоціальної допомоги клієнтам в галузі соціальної роботи. Реалізація означеної мети спонукає до визначення відповідних **завдань**, а саме: визначення засад її терапевтичного впливу; розкриття генези формування «КРРО»; окреслення перспектив розвитку Культур-ресурсно рекреаційного підходу в соціальній роботі. **Методологія** розкриття потенціалу ресурсно-рекреаційного підходу базується на діяльнісній, діалектичній, холистичній парадигмах, в руслі психоаналітичного, символдраматичного та гештальт підходів.

Виклад основного матеріалу. Методологія «КРРО», як форма психосоціальної терапії клієнтів соціальних служб є єдністю культур-соціо-психотерапевтичних засобів базованих на послідовній ро-

боті з відтворення артефактів давніх культур з теренів України. В роботі традиційно використовується композитна «Жива Глина» («Жива Зьода»), яка має оздоровлюючий вплив на організм людини. Психосоціо-терапевтичного значення набуває як процес відтворення-ліплення з Живої Глини прадавніх символів поширених у побуті носіїв праукраїнської культури, так і самі продукти праці — реконструкції артефактів.

Терапевтичний вплив КРРО в соціальній терапії клієнтів соціальних служб обумовлений взаємопов'язаними фізіотерапевтичними, психотерапевтичними, міфологічними, та ресурс-рекреаційними факторами. До базових чинників *фізіотерапевтичного* впливу віднесемо використання природних матеріалів, насамперед глини.

На протязі розвитку культури глина використовується в народній медицині, а із розвитком бальнеологічної, гастроентерологічної, радіологічної галузей, в офіційній медицині. За її властивостями глину визначають її як універсальний лікувальний засіб (Малишева, 2000). Цьому сприяє її багатий мінеральний вміст, антисептичні властивості (Бурлак, 2008) та її вібраційне поле. Принцип зовнішнього лікування глиною розкривається І. Н. Йотовим, як польовий. Завдяки 8-метровій статичній хвилі, однакової із здоровими клітинами, глина не шкідлива і універсальна як лікувальний засіб, вібраційне енергетичне поле глини змушує хворі клітини людини, які мають іншу довжину, вібрувати як здорові, і, таким чином, оздоровлюватися (Йотов, 1991).

Мікродослідження глини та піску, який входить до її складу, доводить, що глина на елементарному рівні складається з кристалічних та чарункових структур, що мають властивості нейтралізувати ушкоджені чи спотворені мікротіла, активно виводити шкідливі «шлаки» з організму.

Психотерапевтичний запит, як відомо, зростає у періоди людських життєвих криз, коли пропорційно зростає і впливовість архаїчних технологій ресурсної рекреації. Психотерапевтичний потенціал Живої Глини (образотворче ліплення, внутрішнє та зовнішнє використання) в психосоціальної роботі може бути розглянутий у категоріях фрейдистської (як засіб зняття проблем раннього особистісного розвитку) та юнгіанської (пов'язаної з архетиповим та міфологічним рівнем) парадигм.

За *міфологічними та релігійними джерелами*, глина є поширеним матеріалом в містеріальних актах божого творіння людини. У Давньому Вавилоні людину творять з глини змішаної з кров'ю бога Абзу, в Давньому Єгипті людина ліпиться на гончарному крузі богом Хнум, народи Африки за міфом походять від зліплених з глини богом Амма першолюддей. Титан Прометей творить людину замішуючи глину на сльозах, в Біблії бог створюючи людину з «пороху земного», оживляє її вдихаючи життя «у ніздрі її», у Корані людина також створюється богом на основі глини.

Тобто, у традиційній культурі глина має статус «божого матеріалу», здатного приймати форму та сутність божого задуму та утримувати божу субстанцію (дух, кров, сльози). Тож цінність гармонійної взаємодії людини з Живою Глиною забезпечується взаємодією божого з людським, творчим спілкуванням глибинного особистісного з вищими зовнішніми рівнями духовної культури людства, що робить людину співтворцем деміургічної діяльності. Апелюючи до вищих сил в собі та світі, співвідносячи особистісно-людські потреби щастя з божою мудрістю людина отримує практичний засіб відновлення жит-

тєвих сил.

Спираючись на божу «присутність» в глині, особливістю Культур-ресурсно-рекреаційного підходу визначимо дві важливі підсилюючі терапевтичний потенціал засади: 1. Самостійність у виборі архетипічних форм для їх відтворення і творчого опрацювання; 2. Принципова відмова від термічної обробки готових глиняних форм з символічним розписом ангобами (віддуленими кольоровими глинами), що залишає Живою і глину і сам виріб, оскільки взаємодія людини із неопаленою Живою Глиною зберігає природну резонансну пластичність, органічну нестійкість і плинність.

Культурно-історичний чинник дієвості «КРРО» визначає духовно сповнену атмосферу «зустрічі» людини із вищим рівнем проектної реальності людського життя, усвідомлення вибору археологічного артефакту для ототожнення-реконструкції, що має проєктивний, діагностуючий та терапевтичний зміст. В свою чергу, психосемантичний зміст артефакту дає змогу глибинного опрацювання актуальної особистісної проблематики під час повернення до культурних початків. Важливим ресурсом психічного відновлення визначимо спадкоємність. Відтворюючи давні культурні зразки, людина входить в світ символів культури, який створює умови для ресурсного відновлення в поєднанні із енергетикою Живої Глини цей ефект примножується.

Аналізуючи *ресурсно-рекреаційний* чинник роботи з Живою Глиною треба відзначити його різноманітність, що теоретично розкривається у діяльнісній, діалектичній, синергетичній, холистичній, теологічній парадигмах та практично у психоаналітичному, символдраматичному, гештальт підходах. Гармонійно об'єднуючим потенціалом наведених парадигм є символдраматичний підхід.

«Символдрама», або «Кататимно-імагінативна психотерапія», розроблена німецьким психотерапевтом, професором Ханскарлом Льюйнером (1919-1996), є методом глибинно-орієнтованої психотерапії, що виявився високо ефективним в короткотерміновому лікуванні неврозів та психосоматичних захворювань. В Символдрамі використовується робота з уявою, яка проявляє несвідомі бажання, фантазії, конфлікти, механізми захисту людини сприяючи їх переробці як на символічному рівні, так і в ході психотерапевтичної бесіди. Метод виходить з аналізу несвідомої динаміки актуальніших конфліктів. Символдрама надзвичайно близька проєктивним методам діагностики, але в порівнянні із ними, спираючись на уяву, ця методика має великий потенціал звільнення від обмежень (Льюйнер, 1996).

Другим за ліпленням культур-ресурсним рекреаційним комплексом вправ є робота із зображеннями на площині. На цьому етапі «проживається» історичний перехід від об'ємного ліплення до площинного зображення об'ємних образів. На горизонтальній площині на базі автентичної трипільської орнаментатії клієнтом за власним вибором обирається, калькується і розфарбовується зображення, що розкриває згорнутий потенціал моделей потужних духовних процесів. Діагностичний та терапевтичний вплив КРРО клієнтів соціальних служб, розкривається у: використанні потенціалу Кукутені-трипільської циклової семантики, що має перевірену універсальну гармонізуючу дію; інтуїтивному обранні клієнтом зразку колового, або фризного символічно-рунічного зображення; точному калькуванню та подальшому розфарбовуванню зображення в стилі «копія» або «творча інтерпретація»; вербалізація суб'єктивних відчуттів, що виникали під час роботи; розгляд зо-

браження як «мапи» особистого ресурсного простору для психологічного наснаження. Супроводження клієнта передбачає створення умов для усвідомлення терапевтичного впливу зображення;

Завдяки особистісній історичній реконструкції відбувається психосоціальне повернення до давніх традицій матеріальної та духовної культури України-Людства-Всесвіту, інтерпретація якої базується на методологічних принципах діалектичного розвитку образотворчого мистецтва як вираження внутрішнього світу людини, керованого медитативного аутотренінгу (Кандиба, 1990).

Практична складова КРРО була закладена у рамках програм археологічних досліджень та розвитку таких наук як семіологія, психосемантика, етнологія. Перші дослідження в сфері системного практичного застосування артефактів, що походять з археологічних пам'яток на території України в галузі комплексної психосоціальної реабілітації були зроблені П. Л. Корнієнком, який висунув припущення щодо комплексного впливу артефактів на людину, та можливість практичного застосування їх унікальних терапевтичних якостей в сферах гармонізації особистісного та суспільного розвитку. На базі Студії традиційних мистецтв і ремесел «ДЖЕ'ЙРЕЛА» образотворчого ліплення з «ЖИВА-ЗЬОДА» та малювання символічно-рунічних композицій «РУНА-РОДА» досліджувалися гармонізуючі терапевтичні впливи на людину «Кукутені-трипільських» артефактів, їх копій і реконструкцій, відтворених в глині та малюнках.

Для реалізації міжнародних програм і проєктів, поглиблення науково-дослідницької і практичної благодійної діяльності в 1993 році із групою однодумців в м.Києві на базі Асоціації інвалідів ДЦП «АГАПОС» був організований благодійний Центр КОН'ТЕОС. На базі спеціалізованого інтернату міста Києва при ліпленні з Живої Глини дітьми хворими на ДЦП медичним персоналом були зафіксовані позитивні зміни в їх соматичному стані. Залучення

до досліджень новітніх діагностичних методів (ГРВ-діагностика К. Короткова) дали змогу підтвердити гармонізуючий вплив орнаментованої ритуальної Кукутені-трипільської кераміки на особистість. Була визначена міра синтезу традиційних та інноваційних технологій створення сучасних спеціалізованих виробів з метою гармонізації особистісного та суспільного простору (Корнієнко, 2017).

Результатом діяльності П. Л. Корнієнко є *креарт-терапія* – креативно-мистецька технологія творчого розвитку особистості, звернення людини до ресурсного потенціалу давніх культур. Разом з тим, програма креарттерапії П. Л. Корнієнко до системної соціальної роботи прямого відношення не має. КРРО ж представляється потенційною єдністю креарттерапії та кататимно-імагінативних психотехнік, які покликані реанімувати особистісний досвід культурної ресурсності вирішуючи прикладні завдання соціальної роботи, знаходячи своє місце серед її психосоціальних засобів, маючи кілька векторів практичної реалізації: суспільно-функціональний, культурологічний, які сприяють відродженню етно-типових заasad особистості на базі традиційних і природних засобів наснаження, рекреації особистості, її адаптації до актуальних умов середовища.

Висновки. Визначаючи перспективи розвитку Культур-ресурсної рекреації особистості в соціальній роботі важливим є створення мережі соціальних центрів з надання культур-ресурс-рекреаційної допомоги населенню, які можуть бути локалізовані при станціях юних туристів, краєзнавців, що опікуються екологічним, патріотичним та іншими формами виховання. У якості загальної рекомендації, зауважимо: оволодіння програмою та методикою КРРО не можливе: *по-перше*, без особистого зацікавленості клієнта та фахівця етнічною культурою; *по-друге*, без особистісно-діяльнісного включення в цей процес. Особистий досвід культурної ініціації надає особисту переконливість, впевненість та натхнення клієнтам.

Список використаної літератури

- Безпалько О.В. Соціальна робота як вид суспільної діяльності та навчальна дисципліна / *Соціальна робота в Україні*. Навч. посіб. І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; заг.ред. І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
- Величко В.В. Організація рекреаційних послуг: навч. посіб. харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М.Бекетова. Х.: ХНУМГ ім. О.М.Бекетова, 2013. 202 с.
- Драгичевич-Шешчи М., Стойкович Б. Культура: менеджмент, анимация, маркетинг. Новосибирск: Тигра, 2012. 435 с.
- Застосування полімінерального засобу природного походження "Бента"™ (БЕНТОНІТ) при хронічних інтоксикаціях та метаболічних розладах: методичні рекомендації. Сост. д. мед.н., професор М.П.Бурлак. К., 2008. 28 с.
- Зверева І.Д., Поліщук В.А. Соціальна робота. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. За заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. К.; Симферополь: Універсум, 2012. 536 с.
- Йотов І.Н. Цілюща глина (її лікувальні властивості). Пер. з болг. І. Вішниченко. К.:»Глобус», 1991. С.3–11.
- Кандиба Д.В., Кандиба В.М. Управляемый медитативный аутотренинг. М.: Медицина, 1990. 2000 с.
- Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Навчально-методичний посібник. К.: УДЦССМ, 2001. 220 с.
- Корнієнко П.Л. Проєкт «Трипільський фактор сучасної культурної геополітики»... *Інформаційна безпека країни в контексті українсько-російського конфлікту. Схеми поняття, класифікації, висновки*. Збірник статей та матеріалів. Упорядники Карпенко В.М., Ткачук Р.В. К.: Видавець Карпенко В.М., 2017. С. 104-119.
- Кривоконь Н.І. Соціально-психологічні особливості подолання скрутних життєвих ситуацій особистості. *Проблеми соціальної роботи*, № 2 (3), 2013. С.32-41.
- Курбатов В.И. Социальная работа: Уч. Пособие. М: «Дашков и К». Ростов на Дону: Наука-Пресс, 2006. 480с.
- Лейнер Х. Кататимное переживание образов: Основная ступень; Введение в психотерапию с использованием техники сновидений наяву. Семинар: пер. с нем. Я. Обухов. М.: Эйдос, 1996. 253 с.
- Лютый В.П. Паспорт спеціальності 231 «Соціальна робота»: *Матеріали круглого столу «Запровадження програм підготовки докторів філософії з соціальної роботи»* (Київ, АПСВТ, 25 жовтня 2017 р.). URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Lutyi_RT2.pdf (дата звернення: 22.03.2019)
- Мальшева Н.В. Лечение глиной. Симферополь: Бизнес-Информ, 2000. 64 с.
- Мигович І.І., Лукашевич М.П. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. К.: МАУП, 2002. 168 с.
- Мошняга Е.В. Концептуальное пространство межкультурной коммуникации в туризме. *Вестн. Моск. гос. ун-та. Сер. 18: Социология и политология*. 2008. № 4. С.5–19.
- Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: навч.-метод. посіб. / Н. Гусак, В. Чернобровкіна, В. Чернобровкін, А. Максименко, С. Богданов, О. Бойко; за заг. ред. Н. Гусак; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2017. 92 с.
- Сафонова Л.В. Содержание и методика психосоциальной работы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений М.:

Изд. центр «Академия», 2006. 224с.

Социальная работа. Под ред. В.И.Курбатова. Ростов на Дону: Феникс, 1999. 576 с.

Токарев Н.А. Психологическое консультирование и психотерапия в условиях рекреации. *Вестник психотерапии*. №9 (14), 2003. С.71-86.

Харитон В.В. К вопросу определения понятия «культурный туризм» и его классификации на современном этапе развития туризма. *Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение*. № 28, 2017. С.169-176.

Холостова Е.И., Сорвина А.С. Социальная работа: теория и практика ... работы: Учебник Под. ред. проф. Е. И. Холостовой. М.: Юристъ, 2001. 334 с

Lazarus R.S., Folkman S. *Stress, appraisal, and coping*. N.Y.: Springer Publishing Company, 1984. 456 p.

Silk J.S. Resilience among children and adolescents at risk for depression: Mediation and moderation across social and neurobiological contexts. *Dev Psychopathol*. 2007. Vol. 19. P. 841–865.

Schwarzer R., & Leppin, A. Social support and health: A theoretical and empirical overview *Journal of Social and Personal Relationships*. 1991. V.8. P. 99-127.

References

Bezpalco, O.V. (2004) Sotsialna robota yak vyd suspilnoi diyalnosti ta navchalna dystsyplina [Social work as a type of social activity and educational discipline]. In I.D.Zvierieva, O.V.Bezpalco, S.Ya.Kharchenko et al., *Sotsialna robota v Ukraini* [Social work in Ukraine]. K.:Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].

Burlak, M.P. (Ed.). (2008). Zastosuvannya polimineralnogo zasobu pryrodnoho pokhodzhennia "Benta"^{tm} (BENTONIT) pry khronichnykh intoksykatsiiakh ta metabolichnykh rozladakh [Application of a polymeneral agent of natural origin «Bentha» tm (Bentonit) in chronic intoxication and metabolic disorders]. Kyiv. [in Ukrainian].

Drahychevych-Sheshych, M. Stoikovych, B. (2012) *Kultura: menezhment, anymatsyia, marketynh* [Culture: management, animation, marketing]. Novosybyrs; tigr. [in Russian].

Husak, N., Chernobrovkina, V., Chernobrovkin, V., Maksymenko, A., Bohdanov, S., & Boiko, O. (2017). Psykosotsialna pidtrymka v umovakh nadzvychainykh sytuatsii: pidkhid rezyliens [Psychosocial support in emergency situations: resiliency approach]. Kyiv: NaUKMA. [in Ukrainian].

Kandyba, D.V., & Kandyba, V.M. (1990). *Upravliaemiy medytatyvnyi autotrenynh* [Guided meditative auto-training]. M.: Medytsyna, [in Russian].

Kapska ,A.Y. (2001). *Sotsialna robota: deiaki aspekty roboty z ditmy ta moloddu* [Social work: some aspects of working with children and young people]. K.: UDTSSM. [in Ukrainian].

Kharyton, V.V. (2017) K voprosu opredeleniya poniatyia «kulturniy turizm» y eho klassyfykatsyy na sovremennom etape razvytyia turyzma [To the question of the definition of the concept of «cultural tourism» and its classification at the present stage of tourism development] *Herald of Tomsk State University. Cultural studies and art history*, 28, 169–176. [in Russian].

Kholostova, E.Y., & Sorvyna, A.S. (2001). *Sotsialnaia robota: teoriya y praktyka ... raboti* [Social Work: Theory and Practice... Work]. Moscow: Yuryst. [in Russian].

Korniienko, P.L. (2017). Proekt «Trypillskiy faktor» suchasnoi kulturnoi heopolytyky... [The project «Trypillian factor» of modern cultural geopolitics...]. *Informatsiina bezpeka krainy v konteksti ukraïnsko-rosiiskoho konfliktu. Skhemy poniattia, klassyfykatsii, vysnovky* [Information security of the country in the context of the Ukrainian-Russian conflict. Schemes of concept, classifications, conclusions], 104-119 [in Ukrainian].

Kryvokon, N.I. (2013). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti podolannia skrutnykh zhyttievnykh sytuatsii osobystosti. [Sociology-psychological peculiarities of overcoming difficult life situations of personality]. *Problems of social work*, 2 (3), 32–41. [in Russian].

Kurbatov, V.Y. (2006). *Sotsialnaia robota* [Social work]. Moscow: Dashkov y K. Rostov na Donu: Nauka-Press. [in Russian].

Kurbatov, V.Y. (ed.). (1999). *Sotsialnaia robota* [Social work]. Rostov na Donu: Fenyks. [in Russian].

Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. N.Y.: Springer Publishing Company.

Leuner, H. (1996). Katatymnoe perezhivanye obrazov: Osnovnaia stupen; Vvedeniye v psykhoterapiyu s yspolzovaniem tekhniky snovydeniy naiavu [Katathematic experience of images: Main stage; Introduction to psychotherapy using dreams technology in reality]. M.: Eidos. [in Russian].

Liutyi, V.P. (2017, October) Pasport spetsialnosti 231 «Sotsialna robota» [Specialty passport 231 «Social work»]. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Lutyi_RT2.pdf (last accessed: 22.03.2019). [in Ukrainian].

Malysheva, N.V. (2000). *Lechenye hlynoi* [Clay treatment]. Symferopol: Byznes-Ynform.[in Russian].

Migovych I.I., & Lukashevych M.P. (2002) *Teoriia i metody sotsialnoi roboty* [Theory and methods of social work]. Kyiv: MAUP. [in Ukrainian].

Moshniaga, E.V. (2008) Kontseptualnoe prostranstvo mezhkulturnoi kommunykatsyy v turyzme [Conceptual space of intercultural communication in tourism]. *Herald of Moscow State University. Series 18: Sociology and Political Science*, 4, 5–19. [in Russian].

Safonova, L.V. (2006) *Soderzhanye y metodyka psykosotsyalnoi raboti* [Content and method of psychosocial work]. M.: Akademyia. [in Russian].

Silk, J.S. (2007). Resilience among children and adolescents at risk for depression: Mediation and moderation across social and neurobiological contexts. *Dev Psychopathol*, 19, 841–865.

Schwarzer, R., & Leppin, A. (1991). Social support and health: A theoretical and empirical overview. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 99–127.

Tokarev, N.A. (2003) Psykholohicheskoe konsultyrovaniye y psykhoterapiya v uslovyakh rekreatsyy [Psychological counseling and psychotherapy in recreation]. *Herald of Psychotherapy*, 9 (14), 71–86. [in Russian].

Velychko, V.V. (2013) *Orhanizatsiia rekreatsinykh posluh* [Organisation of recreational services]. Kh.: KhNUMH im. O.M.Beketova. [in Ukrainian].

Yotov, I.N. (1991). *Tsiliushcha hlyna (ii likuvalni vlastyvoli)* [Healing clay (its therapeutic properties)]. Kyiv: Hlobus. [in Ukrainian].

Zvierieva, I.D., & Polishchuk, V.A. (2012). *Sotsialna robota. Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery* [Social work Encyclopedia for professionals in the social sphere]. Kyiv: Symferopol:Universum. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.03.2019 р.

Стаття прийнята до друку 01.04.2019 р.

Каприцын Игорь
доктор философских наук, доцент
кафедра социальной философии и управления
Запорожский национальный университет
г. Запорожье, Украина

ПОТЕНЦИАЛ КУЛЬТУР-РЕСУРСНОЙ РЕКРЕАЦИИ ЛИЧНОСТИ В ОБЛАСТИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

Аннотация. Оптимизация культурно-рекреационного потенциала личности является актуальным направлением социальной работы в условиях кризисных обществ. Целью публикации является раскрытие потенциала «Культур-ресурсной рекреации личности» как формы психосоциальной помощи клиентам в области социальной работы. Методология исследования базируется на деятельностной, диалектической, семиологической и холистической парадигмах в русле символ-драматического и гештальт подходов. Культур-ресурсная рекреация личности в социальной работе находит свое место в арсенале психосоциальной методологии, специализируя роль социального работника в организации социально-культурных условий и сопровождения культур-ресурсной рекреации, которая актуализирует архаичный потенциал рекреации личности и происходит благодаря гармоничному сочетанию природных, архаично-культурных адаптированных к современности методов, которые приобретают особую значимость в условиях ограничений временных и материальных ресурсов.

Ключевые слова: культур-ресурсная рекреация личности; потенциал; социальная работа.

Kapritsyn Ihor
Doctor of Philosophy, Associate Professor
Social Philosophy and Management Department
Zaporizhzhya National University
Zaporizhzhya, Ukraine

POTENTIAL OF CULTURAL-RESOURCE RECREATION OF PERSONALITY IN THE FIELD OF SOCIAL WORK

Abstract. Optimization of the cultural and recreational potential of the person is an applicability direction of social work in the conditions of crisis societies. The purpose of the publication is to uncover the potential of «Cultural-Resource Recreation of the Personality» as a form of psychosocial assistance to clients in the field of social work. The methodology of the research is based on the activity, dialectic, semi logical and holistic paradigms in the framework of psychoanalysis, analytical psychology, symbol-dramatic and gestalt approaches. The technology of the «Cultural-Resource Recreation of the Personality» is based on the use of traditional material – clay, its composite «Alive Clay», which has a healing effect on the human body. Reproduction of ancient artifacts, originating from pre-Ukrainian cultures, from the «Alive Clay», as well as the products themselves – reconstruction of artifacts, has therapeutic, harmonizing sense. The therapeutic impact of the Cultural-Resource Recreation Personality in the social therapy for social services clients is due to interconnected physiotherapeutic, psychotherapeutic, mythological, and resource-recreational factors. «Cultural-Resource Recreation of the Personality» finds its place in the tools of psychosocial methodology of social work, specializing in the role of community worker in organizing the conditions and maintaining the process of cultural-resource recreation, which actualizes the cultural-archaic recreational potential of traditional culture, which is due to the harmonious combination of natural, archaic -cultural, adapted to the present day methods, which are oriented to solving social work cases, which have several vectors of practical implementation: social, functional and cultural, that are contributing to the revival of ethnic identity common principles, based on traditional and natural remedies of empowerment recreation of personality, its adaptation to current environmental conditions, which acquire special significance within the constraints of time and material resources.

Key words: cultural-resource recreation of the personality; potential; social work.